

Elektronik Tebligatın İdari İşlemler Bakımından Değerlendirmesi

Hakemli Makale

Elvin Evrim DALKILIÇ

Yrd. Doç. Dr., Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Öğretim Üyesi, elvin@bilkent.edu.tr

ÖZET

Yazılılık kuralı, idari işlemlerin şekil unsurunun en önemli özelliklerinden biridir. Ülkemizde idari işlemlerin yazılı bildirim de dahil tebligat işlemlerinde uyulması gereken temel ilke ve kurallar, 7201 sayılı Tebligat Kanunu ve ilgili mevzuat hükümlerinde bulunabilir. 2011 yılında yapılan değişiklik ile elektronik tebligat mevzuatına girmiştir. Bu değişiklik, teknolojik ilerlemenin ve dijital teknolojinin kullanımının kaçınılmaz sonuçlarındandır. Nitekim bu değişimin tüm hukuk dalları kadar idare hukukunu ve özellikle idari usulü de değişime uğratmaya başladığı söylenebilir. Bu çalışmada, elektronik tebligatın idari işlemler bakımından değerlendirilmesi, yazılılık kuralı ve bunun hukuki sonuçları idare hukuku açısından yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

İdari işlem, idari usul, yazılı bildirim, Tebligat Kanunu, elektronik tebligat.

ABSTRACT

ASSESSMENT OF ELECTRONIC NOTIFICATION IN TERMS OF ADMINISTRATIVE ACTS

Written form is one of the most important features of administrative acts. In Turkey, the basic principles and rules to be followed in notification process, including written notice of administrative acts can be found in Notification Act No. 7201 and the relevant legislation. The amendments made to the legislation in 2011, has introduced electronic notification to Turkish law. These changes are inevitable result of technological progress and the use of digital technology. Indeed it can be said that administrative law and especially administrative procedure as much as all other branches of law has begun to evolve from this change. In this study, electronic notice of administrative acts, written form and its legal consequences in terms of administrative law will be tried to assess.

Keywords

Administrative act, administrative procedure, written notice, Notification Act, electronic notification.

I. Giriş

Özel hukuktaki şekil serbestisinin aksine idare hukukunda şekil, idari işlemlerin kamu düzeninden kabul edilen en önemli unsurlarından biridir. İdari işlemlerde şekil unsurunun iki farklı anlamı olduğu kabul edilebilir. Bunlardan biri, işlemin temelinde yer alan iradenin dış dünyaya yansıma biçimini, diğeri de idari işlemin yapılmasında izlenmesi gereken yolları anlatmaktadır¹. İdari işlemlerde şekil kuralına uyulmaması, kural olarak iptal, istisnai olarak ise yokluk sebeplerinden sayılmaktadır.

İdari işlemlerde şekil unsurunun en önemli kurallarından biri ise, yazılılık kuralıdır. Yazılılık kuralına dolaylı da olsa 1982 Anayasası'nın 125 ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 7/2 nci maddelerinde yer verilmektedir. İdari işlemlerin duyurulması veya ilgisine bildirilmesinin yürürlük veya uygulanabilirlik koşulu olması meselesi tartışmalı olmakla birlikte, yazılılık kuralı özellikle bireysel idari işlemler bakımından önemlidir. Buna göre, kural olarak bireysel idari işlemler tebliğ yoluyla ilgililere duyurulur² ve hem idareye başvuru süresinin hem de idari davalardaki sürelerin hesaplanmasında yazılı bildirim tarihi esas alınır.

Ülkemizde idari işlemlerin yazılı bildirim de dahil tebligat işlemlerinde uyulması gereken temel ilke ve kurallar, 7201 sayılı Tebligat Kanunu³ ve buna dayanılarak çıkarılan mevzuat hükümlerinde yer almaktadır. 2011 yılında 6099 sayılı Kanun ile Tebligat Kanunu'nda yapılan değişiklikle mevzuatımıza tebligat türlerinden biri olarak elektronik tebligat da girmiştir. Bugün dijital ve elektronik teknolojinin kullanımının yaygınlaşması ile idari usulün değişimi gündemdedir; hatta bunun önümüzdeki yıllarda idare hukukunun belli başlı temel ilkelerinin kapsamına da yansıtacağı yorumunda haklılık payı vardır.⁴

Bu çalışmada 2011 yılındaki değişiklikler çerçevesinde idari işlemlerin elektronik ortamda tebliği ve bunun hukuki sonuçları, yazılılık kuralı, idare hukuku açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

II. Tebligat Kavramı, Tebliğin Hukuki Niteliği ve Elektronik Tebligat

Ülkemizde tebligat ile ilgili temel düzenlemeler, 7201 sayılı Tebligat Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan Tebligat Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik⁵'de yer almaktadır. 7201 sayılı Kanun ve uygulama yönetmeliğinde tebliğin genel bir tanımı yapılmamış, yalnızca yapılış şekillerine göre tebligat tanımlanma yoluna

1 GÜNDAY Metin; **İdare Hukuku**; Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı; İmaj Yayınevi; Ankara, 2011; s. 144.

2 GÖZÜBÜYÜK A. Şeref/TAN Turgut; **İdare Hukuku, Cilt 1, Genel Esaslar**; Güncelleştirilmiş 8. Bası; Turhan Kitabevi; Ankara, 2011; s. 416.

3 Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 19.02.1959- Sayı: 10139.

4 AUTIN Jean-Louis/RIBOT Catherine; **Droit administratif général**; 5e édition; LexisNexis; 2007; s. 215-216.

5 Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 25.01.2012- Sayı: 28184. Tebligat Kanunu'na dayanılarak 20.08.1959 tarih ve 4/12059 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Tebligat Tüzüğü, 07.08.2012 tarih ve 28377 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Tebligat Tüzüğü'nün Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Tüzük ile yürürlükten kaldırılmıştır.

gidilmiştir. Hukuk öğretisinde ise tebligatın genel bir tanımı yapılmaktadır. Buna göre “tebliğ, kısaca, bildirim, yazılı bildirme anlamına gelir. Tebliğ kelimesinin çoğulu olan ve ancak, artık bugün için dilimizde “tebliğ” kelimesi ile özdeş olarak kullanılan “tebligat” terimi, hukuksal bir işlemin ilgili kimsenin bilgisine sunulması için yetkili makamın, yasa ve yöntemine (usulüne) uygun bir biçimde yazı ile veya ilan yoluyla yaptığı belgeleme işlemi demektir”⁶. Tebligat ayrıca, “yargılamaya ilişkin işlemleri, yargılamayla ilgili kişilere kanunda belirtilen usule uygun olarak bildirmek için yapılan belgelendirme işlemi”⁷ olarak da tanımlanmaktadır.

Tebligatın önemi, yargı organları ya da idari merciler tarafından alınan kararların hukuki sonuç doğurabilmesi ve bunlara karşı hukuki yollara başvurulabilmesinin ön koşulu olmasından kaynaklanmaktadır. Burada ayrıca bir tür bilgilendirme şekli olarak tebligatın, işlemin özünden çok muhatabın bilgilendirilmesi amacı taşıdığı da belirtilmektedir. Nitekim tebligat hukuku kurallarının amacının da, muhatabın bilgi sahibi olmasını sağlamak olduğu ifade edilmektedir⁸. Dolayısıyla usulüne uygun olarak yapılan tebligat iddia ve savunma hakkının tam olarak kullanılabilmesi ve dolayısıyla adil yargılama yapılmasının en önemli aracıdır⁹ diyebiliriz. Nitekim ilgili mevzuat hükümleri incelendiğinde, öneminden dolayı tebligatın sıkı şekil kurallarına bağlandığı dikkat çekmektedir.

7201 sayılı Kanun’un 6099 sayılı Kanun’la değişik 1 inci maddesi¹⁰ tebligat işlemini yapacak mercileri saymaktadır. Madde hükmünde değişikliğe gidilmesinin nedeni, madde gerekçesinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Buna göre özetlemeye çalışacak olursak, tebligat çıkartabilecek mercilerin kapsamı değişiklik ile genişletilmemiş sadece 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Tebligat Kanunu yanında Tebligat Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik ise, 7201 sayılı Kanun’da belirtilen merciler tarafından yapılacak tebligat işlemlerine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

7201 sayılı Tebligat Kanunu’nun 1 inci maddesindeki merciler tarafından yapılaş şekillerine göre tanımlanan tebligat türleri ise, Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel

6 YILMAZ Ejder/ÇAĞLAR Tacar; **Tebligat Hukuku**; Genişletilmiş 5. Baskı; Yetkin Yayınları; Ankara, 2007; s. 39.

7 ÖZEKES Muhammet; **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**; Yetkin Yayınları; Ankara, 2003; s. 98.

8 ÖZEKES Muhammet; **2003**; s. 97-99.

9 DELİDUMAN Seyithan; **Tebligat Hukuku Bilgisi**; 2. Baskı; Yetkin Yayınları; Ankara, 2011; s. 16.

10 7201 sayılı Tebligat Kanunu-Tebligatın yapılması: Madde 1 - (Değişik : 11/1/2011-6099/1 md.)

Kazaî merciler, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, (II) sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli idareler, (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlar, (IV) sayılı cetvelde yer alan sosyal güvenlik kurumları ile il özel idareleri, belediyeler, köy hükmî şahsiyetleri, barolar ve noterler tarafından yapılacak elektronik ortam da dâhil tüm tebligat, bu Kanun hükümlerine göre Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü veya memur vasıtasıyla yapılır.

Müdürlüğü vasıtasıyla¹¹, memur vasıtasıyla¹², doğrudan doğruya¹³, ilanen¹⁴ ve elektronik tebligat¹⁵ olmak üzere beş adettir. Doktrinde tebligat ayrıca konusuna, tebligatı çıkaran kurum ve kişilerin niteliğine ve yapıldığı yere göre türlere ayrılarak da incelenmektedir¹⁶.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, 2011 yılında 6099 sayılı Kanun ile Tebligat Kanunu'nda önemli değişiklikler yapılmıştır. İnceleme konumuzu oluşturan tebligat türlerinden elektronik tebligat, bunlardan biridir. Ayrıca yine çalışmamız kapsamında bu değişikliklerden bir diğeri olan elektronik ortamda ilana da kısaca değinilmelidir.

Elektronik tebligat düzenlemelerine ilişkin çalışmalar ülkemizde 2008 yılında başlamış ve 2011 yılında kağıt üzerinde tamamlanmıştır. Avrupa Birliği(AB)'nde ise, elektronik tebligatın dahil olduğu elektronik iletişim uygulamalarına ilişkin ilk çalışma, 2008 yılında STORK¹⁷ adını taşıyan bir proje ile başlamış ancak henüz yasal bir çerçeveye

11 7201 sayılı Tebligat Kanunu-Tebligatın yapılması: Madde 1

12 7201 sayılı Tebligat Kanunu-Tebligatın memur vasıtasıyla yapılması: Madde 2 - (Değişik birinci fıkrası : 6/6/1985-3220/2 md.) Diğer kanunlarda özel hüküm bulunması halinde veya tehirinde zarar umulan işlerde veya aynı yerde bulunan 1 inci maddede yazılı daire ve müesseseler arasında veya bu daire ve müesseselerde bulunan şahıslara yapılacak tebligat, kendi memurları veya mahalli mülkiye amirinin emriyle zabıta vasıtasıyla yaptırılır.

Zor kullanılmasını gerektiren veya hazırlık tahkikatına taalluk eden vazifelerini zabıta tarafından yapılacağına dair olan hükümlerle bu kanunun ikinci babında yazılı hususi hükümler mahfuzdur.

13 7201 sayılı Tebligat Kanunu-Celse esnasında veya kalemde tebligat: Madde 36 - (Değişik: 11/1/2011-6099/10 md.) Celse esnasında veya kalemde, soruşturmaya, davaya ya da takibe ait evrakın, taraflara, ilgili üçüncü kişilere, katılana veya vekillerine tutanağa geçirilmek suretiyle veya imza karşılığında, tebliğ konusu belirtilerek tevdi, tebliğ hükmündedir. Bu durumda ayrıca tebliğ mazbatasını düzenlenmesi gerekmez ve masraf da alınmaz.

14 7201 sayılı Tebligat Kanunu-İlanen tebligat: Madde 28 - Adresi meçhul olanlara tebligat ilanen yapılır.

Yukarıki maddeler mucibince tebligat yapılamayan ve ikametgahı, meskeni veya iş yeri de bulunamayan kimsenin adresi meçhul sayılır.

Adresin meçhul olması halinde keyfiyet tebliğ memuru tarafından mahalle veya köy muhtarına şerh verdirilmek suretiyle tespit edilir. (Değişik ikinci cümle: 19/3/2003-4829/9 md.) Bununla beraber tebliği çıkaran merci, muhatabın adresini resmî veya hususi müessese ve dairelerden gerekli gördüklerine sorar ve zabıta vasıtasıyla tahkik ve tespit ettirir.

Yabancı memleketlerde oturanlara ilanen tebligat yapılmasını icab ettiren ahvalde tebliği çıkaran merci, tebliğ olunacak evrak ile ilan suretlerini yabancı memlekette bulunan kimsenin malum adresine ayrıca iadeli taahhütlü mektupla gönderir ve posta makbuzunu dosyasına koyar.

15 7201 sayılı Tebligat Kanunu-Elektronik tebligat: Madde 7/a-(Ek : 11/1/2011-6099/2 md.) Tebligata elverişli bir elektronik adres vererek bu adrese tebligat yapılmasını isteyen kişiye, elektronik yolla tebligat yapılabilir.

Anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlere elektronik yolla tebligat yapılması zorunludur.

Birinci ve ikinci fıkraya hükümlerine göre elektronik yolla tebligatın zorunlu bir sebeple yapılamaması hâlinde bu Kanunda belirtilen diğer usullerle tebligat yapılır.

Elektronik yolla tebligat, muhatabın elektronik adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda yapılmış sayılır.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

16 DELİDUMAN Seyithan; 2011; s. 23-31.

17 Avrupa Birliği'nin de mali destek verdiği bazı üye devletler, akademi ve özel kuruluşların katılımına yer veren bu proje, AB'de özel teşebbüsler, vatandaşlar ve çalışanlar için her türlü hukuki ve ticari ilişkilerinde kullanılmak üzere bir elektronik kimlik (eID) ve bir çerçeve program oluşturulmasına ilişkindir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.eid-stork.eu>; (erişim tarihi: 25.12.2012)

kavuşturulamamıştır. Avrupa Komisyonu 04.06.2012 tarihinde konuyla ilgili yayımladığı raporunda elektronik tebligata ilişkin AB hukukunda bir düzenleme bulunmadığını; üye ülkeler arasında hukuken geçerli bir elektronik tebligattan söz edilebilmesinin bunun üye ülkelerin hukuk sistemlerinde kabul edilmiş olmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Söz konusu raporda ayrıca 2010 yılında kabul edilen Avrupa İçin Dijital Ajanda'da (İng. Digital Agenda For Europe) ve 2011-2015 yıllarına ait Avrupa eDevlet Eylem Planı'nda (İng. The European eGovernment Action Plan 2011-2015) da elektronik tebligata yer verildiğine değinilmektedir¹⁸.

6099 sayılı Kanun ile Tebligat Kanunu'na eklenen 7/a maddesi ile hukukumuza giren elektronik tebligat, gerçek kişiler ile sermaye şirketleri bakımından farklı hükümler getirmektedir. Her şeyden önce gerçek kişilere elektronik tebligat yapılması zorunluluğu bulunmayıp, bunların tercihine bırakılmıştır. Diğer taraftan aynı maddenin ikinci fıkrasında sermaye şirketlerine elektronik tebligat yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca aynı maddenin fıkraları arasında yürürlük tarihleri bakımından da farklılık bulunmaktadır. Buna göre 7/a maddesinin gerçek kişilere ilişkin fıkra hükmü, 19.01.2012 tarihinde, sermaye şirketlerine ilişkin fıkra hükmü ise, 19.02.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yine 6099 sayılı Kanun ile Tebligat Kanunu'nun 29 uncu maddesinin 1 inci fıkrasının ilk bendine eklenen elektronik ortamda yapılacak ilanlara ilişkin hüküm ise, 19.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlgili hükümlerden elektronik ortamda yapılacak ilanın, ilan yoluyla tebliğ yapacak merciin internet sayfasından ayrıca yapılacağı anlaşılmaktadır.

Ulusal Yargı Ağı Projesinin (UYAP) Türkiye'deki tüm adli ve idari yargı yerleri tarafından kullanılması ile yargılama sürecindeki iş ve işlemlerin elektronik ortama taşınmasının, elektronik tebligat ihtiyacını da kaçınılmaz olarak ortaya çıkardığı görüşünde¹⁹ haklılık payı vardır. Nitekim elektronik tebligat ve elektronik ilanın kabul edilme nedeni, benzer bir yaklaşımla, 6099 sayılı Kanun'un ilgili maddelerinin gerekçelerinde ayrıntılı olarak yer almaktadır. Buna göre, bilişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması, Türkiye'nin özellikle UYAP aracılığıyla elektronik adalet alanında örnek gösterildiği; buna paralel olarak daha hızlı ve daha az maliyetli olan elektronik tebligatın kabul edildiği belirtilmektedir. Gerekçede ayrıca elektronik tebligatın kullanımının gerçek kişiler bakımından neden zorunlu olmadığı, sermaye şirketleri bakımından ise neden zorunlu tutulduğu da açıklanmaya çalışılmaktadır²⁰.

18 EUROPEAN COMMISSION MEMO; IP/12/558; "Electronic identification, signatures and trust services: Questions & Answers"; http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-403_en.htm; Brüksel (erişim tarihi: 04.06.2012)

19 TANRIKULU Cengiz; "Türk ve Avusturya Hukukunda Elektronik Tebligat"; **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**; Sayı: 85; 2009; s. 320.

20 Bu alandaki gelişmelerin yeni olması, herkesin şu anda bir elektronik adresi kullanamaması gibi hususlar dikkate alınarak, e-tebligatın kural olarak zorunlu olmaması esası kabul edilmiştir. Şu anda e-tebligatı kabul eden ülkelerde de henüz bu yöntem zorunlu değildir, alternatif olarak sunulmaktadır. Bu gerekçelerle, maddenin birinci fıkrasında, e-tebligat bir zorunluluk değil, kullanmak isteyenler için bir kolaylık ve imkân olarak sunulmuştur. Özellikle her gün yargı alanında tebligatla karşılaşan avukatların, istedikleri takdirde bu yolla daha seri usullerle tebligat yapabilmelerinin önü açılmıştır. Bu şekilde, e-tebligatın uygulama alanı kazanması

İlanen tebligatın elektronik ortamda yapılabilmesinin mümkün hale getirilmesinin gerekçesi ise, *“aslında ilânen tebligat farazî bir tebligattır. Zira, ilânı, muhatabın görüp görmeyeceği, bu tebligattan haberdar olup olamayacağı meçhuldür. Bu sebeptedir ki, ilânen tebligat, en son çare olarak ve araştırmalara rağmen muhataba ulaşamama ihtimaline karşı düzenlenmiştir. Elektronik ortamda yapılacak ilânen tebligattan haberdar olma ihtimali, klasik yöntemlerle yapılan ilânen tebligata göre çok yüksektir. Bir kimsenin her gazeteyi okuması ya da her ilâna bakması mümkün değildir; ancak bir arama motorundan veya ilgili elektronik resmî ilân ortamına girerek ilânen tebligatı öğrenmesi mümkündür. Tüm bu yararları dikkate alındığında, klasik yöntemler yanında elektronik ortamda da ilânen tebligat yapılması kabul edilmiştir”* şeklinde ifade edilmektedir.

Tebligatın tanımından çıkarılan fonksiyonlar, elektronik tebligat bakımından da geçerlidir diyebiliriz. Doktrinde “teslim, bilgilendirme ve belgelendirme” olmak üzere belirtilen söz konusu üç fonksiyon, elektronik tebligat bakımından da geçerli olup yalnızca tebligat işleminde kullanılan araçlar değişmektedir²¹.

Tebligat Kanunu'nda elektronik tebligatın tanımı, yapılış usul ve esasları bulunmamaktadır. 7201 sayılı Kanun'un 7/a maddesinde elektronik tebligata ilişkin usul ve esasların yönetmelikle belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Tebligat Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'de de elektronik tebligatın yapılış usul ve esaslarına ilişkin hüküm bulunmamakta; buna ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği

ve yaygınlaşması da mümkün olabilecektir. Birinci fıkrada, bir kimseye bu yolla tebligat yapılabilmesi için, kendisinin önce tebligata elverişli bir elektronik adres vermesi aranmıştır. Fıkrada, “tebligata elverişli elektronik adres” ifadesi özellikle kullanılmıştır. Ayrıntısı, maddenin son fıkrasındaki atıf sebebiyle, yönetmeliğe bırakılmakla birlikte, herhangi bir elektronik adres değil, ancak “tebligata elverişli” elektronik adres tebligat için esas alınacaktır. Zira, merkezi Türkiye’de olmayan ve kontrol edilemeyen, denetlenemeyen bir elektronik adres birçok sakıncayı doğurabilir. Normal tebligatta, tebligatın ulaşıp ulaşmadığı veya tarihi ve benzeri hususları kontrol etmek bakımından posta idaresinden sorulabilmesinde olduğu gibi, e-tebligatın da benzer şekilde kontrol edilebilir ve güvenilir olması gerekir. Bu çerçevede, merkezi ve resmî bir elektronik adresin esas alınarak, e-tebligatın yapılması kuralı kabul edilmiş, ancak tebligata elverişli elektronik adresle ilgili hususların ayrıntılı düzenlenmesi yönetmeliğe bırakılmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında, tek istisna olarak sermaye şirketleri bakımından e-tebligat zorunlu kılınmıştır. Tüzel kişiler içinde bu konuda en uygun olanlar sermaye şirketleridir. Zira, sermaye şirketleri nitelikleri gereği güven uyandırmak, sağlıklı bir organizasyon yapmak ve belirli ölçüde de şeffaf olmak durumundadır. Sermaye şirketlerinin internet sayfası oluşturması ve bu tür teknolojik gelişmeleri takip etmesi gibi zorunluluklar da gündemde bulunmaktadır. Bu hususlar dikkate alındığında, e-tebligatın yaygınlaştırılmasını sağlamak üzere uygun bir zemin de oluşturulmuş olacaktır. Sermaye şirketlerinin bu yolla resmî işlemlerde daha hızlı iletişim kurlmaları ve tebligat almaları da mümkün hale gelebilecektir. Maddenin üçüncü fıkrasında, elektronik yolla tebligatın zorunlu hâllerde yapılamaması hâli düzenlenmiştir. Birinci fıkrada iradî olarak, ikinci fıkrada ise zorunlu olarak tebligatın elektronik ortamda yapılması esasını benimsenmiştir. Ancak, bazen elektronik yolla tebligat yapılması mümkün olmayabilir ve bu durum, tebligatı çıkartan veya muhatabın kaynaklanmayabilir. Örneğin, elektronik postaların engellenmesi, teknik altyapının zarara uğraması, istem dışı engellemeler gibi durumlarda, birçok yönden önem taşıyan tebligatın yapılamaması ve bunun da muhatabın iradesi dışı gerçekleşmesi söz konusu olacaktır. Zorunlu sebeplerle elektronik yolla tebligat yapılamıyorsa, tebligatın amacını ortadan kaldırmamak için, alternatif olarak diğer tebligat yollarının devrede kalması ve uygulanabilmesi mümkün olmalıdır. Fıkrada bu imkanın, yani diğer yollarla tebligatın açık olduğu düzenlenerek bir boşluğun doğmaması amaçlanmıştır.<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss474.pdf> ; (erişim tarihi: 01.10.2012)

21 TÖZÜNER Özlem; “Elektronik Tebligatın Kalitatif Yöntemle İncelenmesi”; **Ankara Barosu Dergisi**; Yıl: 69, Sayı: 2011/4; s. 142-144.

belirtilmektedir²². Buna göre hazırlanan Elektronik Tebligat Yönetmeliği²³ 19.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Elektronik tebligat ile ilgili önemli hükümlere yer veren bir diğer düzenleme ise, Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik²⁴'dir. Bu düzenlemelere özellikle kayıtlı elektronik posta sisteminin işleyişine ilişkin daha özel ve teknik hükümlere yer veren Kayıtlı Elektronik Posta Sistemi ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğ²⁵ ile Kayıtlı Elektronik Posta Rehberi ve Kayıtlı Elektronik Posta Hesabı Adreslerine İlişkin Tebliğ²⁶ de eklenmelidir.

İkincil mevzuat hükümlerinde, elektronik tebligatın tanımı, yapılış usulü, yetkili idareler ve bunların görev ve yetkileri gibi pek çok ayrıntılı düzenlemeye yer verilmektedir. Elektronik Tebligat Yönetmeliği'nin 3 üncü maddesinin (a) bendinde elektronik tebligat, bu yönetmelik kapsamına uygun olarak elektronik ortamda yapılan tebligat olarak tanımlanmıştır. Yönetmeliğin devam eden maddelerinde elektronik tebligatın yapılış usulü, elektronik tebligat adresi, kayıtlı elektronik posta, güvenli elektronik imza, hizmet sağlayıcısı²⁷, yetkili idare ve bunların denetim ve sorumluluklarına ilişkin hükümlere yer verilmektedir.

Elektronik Tebligat Yönetmeliği'ne göre elektronik tebligat hizmetinden sorumlu yetkili idare, Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT)'dür ve elektronik tebligat hizmeti, *"bilişim sistemleri vasıtasıyla muhatabın elektronik tebligat adresine iletilmek üzere, tebligatı çıkaran merci tarafından çıkarılan tebligatın gönderilmesini ve bu iletinin muhataba elektronik ortamda delillendirilerek tesliminin sağlanması hizmetini"*²⁸ ifade etmektedir. Zorunlu ya da isteğe bağlı olarak elektronik tebligat hizmetinden yararlanacakların ve Tebligat Kanunu'nun 1 inci maddesinde sayılan mercilerin elektronik tebligat adresi edinmeleri gerekmektedir. Tebligatı çıkaran merciler (Tebligat Kanunu madde 1'de sayılan merciler), elektronik tebligat adresi almak için idareye (PTT) başvurur. Sadece tebligatı yapacak mercilerin değil aynı zamanda elektronik tebligat hizmetinden yararlanmak isteyenlerin de elektronik tebligata elverişli kayıtlı elektronik posta adresi edinmeleri gerekmektedir. Gerçek kişiler, güvenli elektronik imza vasıtasıyla elektronik tebligat adresi almak için PTT dışında hizmet sağlayıcılara başvuru yapabilir²⁹.

22 Tebligat Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, Madde 12

23 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 19.01.2013- Sayı: 28533.

24 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 25.08.2011- Sayı: 28036.

25 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 25.08.2011- Sayı: 28036.

26 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 16.05.2012- Sayı: 28294.

27 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 3/1, (e) hükmüne göre hizmet sağlayıcısı, kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcısını ifade eder. Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'de kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcısı daha ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 4/1, (j) hükmüne göre, kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcısı (KEPHS) 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu kapsamındaki yetkilendirme çerçevesinde KEP sistemi kurmak ve işletmek için kurulan anonim şirket ile başvuru yapması ve gerekli koşulları sağlaması hâlinde 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanununun hükümlerine göre elektronik ortamda tebligat yapmaya yetkili kılınmış idareyi ifade etmektedir.

28 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 3/1, (c)

29 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 6. Yönetmelik hükmünden elektronik tebligat yapacak idarele-

Daha önce de belirttiğimiz gibi, anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlere, elektronik yolla tebligat yapılması zorunludur³⁰. Elektronik yolla tebligat yapılması zorunlu olan sermaye şirketlerinin, tebligat çıkarmaya yetkili merciler nezdindeki işlemlerinde elektronik tebligat adreslerini bildirmeleri zorunludur. Sermaye şirketlerine, elektronik tebligatın zorunlu bir sebeple yapılamaması hâlinde, Tebligat Kanunu'nda belirtilen diğer usullerle tebligat yapılır³¹. Kendilerine elektronik yolla tebligat yapılması isteğe bağlı olan gerçek ve diğer tüzel kişilerin, elektronik yolla tebligat almak istemeleri halinde, tebligat çıkarmaya yetkili merciler nezdindeki işlemlerinde elektronik tebligat adreslerini bildirmeleri gerekmektedir. Bu muhatapların, tebliğ çıkaran merciyeye bildirdiği adresin elektronik tebligata elverişli olmaması halinde de, bunlara, Tebligat Kanunu'nda belirtilen diğer usullerle tebligat yapılır³².

Tebliğatı çıkaran merci, elektronik tebligat mesajını PTT tarafından verilen elektronik tebligat adresi aracılığıyla yine idareye yani PTT'ye iletecektir³³. Bu yolla elektronik tebligat mesajını alan PTT, bu mesajı zaman damgasıyla³⁴ ilişkilendirerek muhatabın elektronik tebligat adresine; muhatap diğer bir hizmet sağlayıcıdan elektronik tebligat adresi almış ise, bu hizmet sağlayıcının sunucusuna iletecektir. Kendisine elektronik tebligat mesajı ulaşan diğer hizmet sağlayıcıları da bu mesajı zaman damgasıyla ilişkilendirerek muhatabın elektronik tebligat adresine iletir. Zaman damgasının işlevinin ise, tebligatın hüküm ve sonuçlarını doğuracağı tarihin belirlenmesi olduğu belirtilebilir. Elektronik yolla tebligat, muhatabın elektronik tebligat adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda yapılmış sayılır³⁵. İlgiliye elektronik tebligatın ulaştığına dair bilgilendirme ise, iletişim için hizmet sağlayıcıya verilen ayrı bir elektronik posta adresine ya da cep telefonu numarasına gönderilecek kısa mesajla elektronik tebligat bilgilendirme mesajı ile yapılmaktadır³⁶.

Elektronik tebligata ilişkin bir diğer ikincil düzenleme olan Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ise, kayıtlı elektronik posta sisteminin hukukî ve teknik yönleri ile işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.

rin kayıtlı elektronik posta adreslerini PTT'den almak zorunda olduğu; gerçek kişi muhatapların ise, kayıtlı elektronik posta adreslerini PTT yanında diğer hizmet sağlayıcılardan alabilecekleri anlaşılmaktadır. Ancak yönetmelikten kendilerine elektronik yolla tebligat yapılması zorunlu olan sermaye şirketleri ile diğer tüzel kişilerin kayıtlı elektronik posta adreslerini PTT dışında herhangi bir hizmet sağlayıcıdan alıp alamayacakları anlaşılamamaktadır.

30 13.01.2011 tarih ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda konu ile ilgili özel düzenlemeler yapılmıştır.

31 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 7 (3)

32 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 7

33 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 8

34 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 3/1, (m) hükmüne göre zaman damgası, 5070 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde tanımlanan zaman damgasını ifade etmektedir. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 3 üncü maddesinde zaman damgası, bir elektronik verinin, üretildiği, değiştirildiği, gönderildiği, alındığı ve /veya kaydedildiği zamanın tespit edilmesi amacıyla, elektronik sertifika hizmet sağlayıcısı tarafından elektronik imzayla doğrulanan kayıt şeklinde tanımlanmaktadır.

35 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 9. Paralel bir düzenleme yukarıda da belirtildiği üzere Tebligat Kanunu Madde 7/a'da da yer almaktadır.

36 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Madde 10

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTİK) tarafından çıkarılan Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 07.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yönetmeliğin önemi, Tebligat Kanunu ile kabul edilen elektronik tebligatın yalnız kayıtlı elektronik posta hesabı olanlara yapılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Yönetmelik'e göre, Kayıtlı Elektronik Posta Hizmet Sağlayıcısı (KEPHS)'nin Kayıtlı Elektronik Posta (KEP) sistemi üzerinden sunduğu hizmetlere ilişkin olarak oluşturduğu kayıtlar ile KEP delilleri senet hükmünde olup, aksi ispat edilinceye kadar kesin delil sayılmakta; KEP hesabı kullanılarak gerçekleştirilen tüm işlemlere ilişkin hukukî sonuçlar ise hesap sahibi üzerinde doğmaktadır³⁷. Yönetmelik, PTT dışında kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcılarının yetkilendirilmesi, bunların yükümlülükleri ile genel olarak sorumluluk esaslarına yer vermektedir. KEP, bu yönetmeliğe göre, elektronik iletilerin, gönderimi ve teslimatı da dâhil olmak üzere kullanımına ilişkin olarak hukukî delil sağlayan, elektronik postanın nitelikli şeklini ifade etmektedir³⁸.

Yönetmeliğe göre, Kayıtlı Elektronik Posta Hizmet Sağlayıcısı (KEPHS) olarak faaliyette bulunabilmenin koşullarından biri, yönetmelikte belirtilen nitelikleri haiz kuruluşlardan olmak; diğeri ise, BTİK tarafından yetkilendirilmektir. KEPHS olarak faaliyette bulunabilecek kuruluşlar, KEP sistemi kurmak ve işletmek için kurulan anonim şirketler ile Tebligat Kanunu'na göre elektronik ortamda tebligat yapmaya yetkili kılınmış idare, diğeri bir deyişle PTT³⁹dir. Ancak bunların faaliyette bulunabilmesi için yönetmelik hükümlerine uygun biçimde Kurum (BTİK) tarafından yetkilendirilmeleri gerekmektedir. KEP sistemi kurmak ve işletmek için kurulan anonim şirketler ile PTT bir dilekçeyle birlikte ilgili bilgi ve belgeleri Kuruma sunarlar⁴⁰; Kurum, Yönetmelik'in 7 nci madde hükmüne göre, ilgili bilgi ve belgelerde yer alan hususları eksiksiz olarak yerine getirdiği tespit edilen başvuru sahiplerini KEPHS olarak yetkilendirmektedir. KEPHS olarak yetkilendirilenler yine aynı madde hükmüne göre faaliyetlerine başlayabilmektedir. Bugün Türkiye'de PTT yanında, TNB Kayıtlı Elektronik Posta Hizmet Sağlayıcılığı ve Ticaret A.Ş.(TNB KEPHS) ile TÜRKKEP Kayıtlı Elektronik Posta Hizmet Sağlayıcılığı ve Ticaret A.Ş.(TÜRKKEP) KEPHS olarak faaliyette bulunmaktadır⁴¹.

Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, KEPHS'lere ilişkin yukarıda kısaca yer vermeye çalıştığımız hükümler yanında, KEP hesabı almak isteyen gerçek ve tüzel kişilere ilişkin hükümlere de yer vermektedir. KEP hesabı almak isteyen gerçek ve tüzel kişiler, Yönetmelik'in 9 uncu madde hükmüne göre KEPHS'ye başvururlar; KEP başvurusu kabul edilenler için gerekli kontrollerden sonra yine KEPHS tarafından bir KEP hesabı oluşturulur. Yönetmelik ayrıca KEPHS'lerin ve KEP hesabı sahiplerinin yükümlülüklerine yer vermekte⁴² ancak bu yükümlülüklerle uyulup

37 Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 15

38 Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 4/1, (i)

39 Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 4/1, (j)

40 Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 6

41 http://www.btk.gov.tr/bilgi_teknolojileri/kayitli_elektronik_posta/index.php (erişim tarihi: 04.01.2013)

42 Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 16-17

uyulmadığının denetlenmesi ile uyulmamasının sonuçlarını düzenlememektedir. Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in Denetim başlıklı 26 ncı maddesi, Kurumun, KEPHS'lerin bu Yönetmeliğe uygun hizmet verip vermediğini re'sen veya şikâyet üzerine Elektronik Haberleşme Kanununun 6 ncı ve 59 uncu maddelerine dayanılarak hazırlanan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Denetim Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca denetleyebileceği veya denetleyebileceğini hüküm altına almaktadır. Nitekim bu yönetmeliğe ve ilgili mevzuat hükümlerine uygun faaliyette bulunmayan KEPHS'lere Kurum tarafından idari para cezası verileceği⁴³ gibi bunların faaliyetine de son verilebilecektir⁴⁴.

Dikkat edilecek olursa, yukarıda yer vermeye çalıştığımız mevzuat hükümleri uyarınca iki kamu kurumu yetki ve sorumluluklarıyla öne çıkmaktadır. Bunlar BTİK ve PTT'dir. Yukarıda yer verilen mevzuat hükümlerinden her ne kadar elektronik tebligat mevzunun oldukça ayrıntılı düzenlendiği gibi bir kanaat oluşsa da, bize göre mevzuatta birtakım eksiklikler yanında açıklığa kavuşturulması gereken belirsizlikler de bulunmaktadır. Örneğin 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu⁴⁵'nda dahi elektronik tebligat ifadesi geçmemekte ve yeni düzenlemeye hiç atıf yapılmamakta; sadece tebliğ ifadesine yer verilmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, KEPHSler yanında KEP hesabı sahiplerinin hesaplarını mevzuattaki yükümlülüklerine uygun olarak kullanıp kullanmadıklarına ilişkin denetimin usul ve esasları da hukuki düzenleme konusu yapılmalıdır. Son olarak, inceleme konumuz dışında olmakla birlikte bir hususun daha altının çizilmesi gerekmektedir.

Buna göre elektronik tebligatın ilgili ve yetkili olmayan kişilere yapılmasının önlenmesi⁴⁶ ancak elektronik imza kullanımının teknolojik altyapı ile güçlendirilmesi ve desteklenmesi ile mümkündür. Her ne kadar 15.01.2004 tarihinde 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu⁴⁷ kabul edilmiş olsa da elektronik imza kullanımının teknolojik altyapının yeni yeni oluşturulması dolayısıyla yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir.

Aşağıda da ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz gibi, mevzuattaki dağınıklığın ve bazı durumlarda doğurabileceği hukuki belirsizliğin giderilebilmesi için, bunları ortak esaslara bağlayan yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bize göre, düzenleme ihtiyacının yönetmeliklerle değil de yasa ile doldurulması ise hukuk güvenliği, idarenin öngörülebilirliği ve kanuniliği ilkeleri çerçevesinde daha isabetli olacaktır⁴⁸.

43 Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 27

44 Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 22

45 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 10.11. 2008- Sayı: 27050 (Mükerrer)

46 KAPLAN Yavuz; "Avrupa Tebligat Hukukundaki Gelişmeler, Düzenleme Çalışmaları Açısından Almanya Örneği ve Türk Hukuku"; **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**; C.52, Sa. 3; 2003; s.227.

47 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 23.01.2004- Sayı: 25355.

48 Nitekim doktrinde bizim de katıldığımız benzer bir eleştiri bulunmaktadır. Buna göre, "Oysa kayıtlı elektronik posta veya e-tebligatla ilgili hususların gerek Anayasa'nın 13. maddesi ve gerekse özel hayatın dokunulmazlığı başta olmak üzere, adil yargılanma hakkı ve diğer bazı temel hak ve hürriyetlere müdahale imkânı verecek konular olması nedeniyle, yapılan yasal düzenlemelerde esas çerçevesinin iyi çizilmesi gerekmektedir. Diğer

III. Elektronik Tebligatın İdare Hukukundaki Yeri

İdari işlemlerde şekil, daha önce de belirttiğimiz gibi, işlemin temelinde yer alan iradenin dış dünyaya yansıma biçimi ile idari işlemin yapılmasında izlenmesi gereken yolları anlatmaktadır⁴⁹. İdari işlemlerde şekil kuralına uyulmaması, kural olarak iptal istisnai olarak ise yokluk sebeplerinden sayılmaktadır. Yazılılık kuralı, idari işlemin dış dünyaya yansıma biçimi olarak idare hukukunda önemli bir yere sahiptir. İdare hukukunda yazılı şeklin, “anlaşılabilirlik, ispat, sonuçlandırma, süreklilik, kimlik belirleme, tutarlılık, doğrulama, açıklama, uyarı” gibi çeşitli fonksiyonları olduğu da belirtilmektedir⁵⁰. Gerçekten idari işlemlerin duyurulması veya ilgisine bildirilmesinin yürürlük veya uygulanabilirlik koşulu olması meselesi tartışmalı olmakla birlikte, yazılılık kuralı özellikle bireysel idari işlemler bakımından önemlidir. Çünkü bireysel idari işlemlerin ilgisine yazılı olarak bildirilmesi gerekir ve bu yazılı bildirim tarihinden itibaren idareye başvuru süresi ya da idari dava açma süresi işlemeye başlar.

Yazılılık kuralına 1982 Anayasası'nın 125 ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK)'nun 7/2 ve 8/1 inci maddelerinde yer verilmekte; ancak tüm idari işlemlerin yazılı olması gerektiğine ilişkin genel bir kural olmadığı belirtilmektedir⁵¹. Nitekim idari işlemin temelinde yer alan irade açıklaması, mevzuatta yer alması durumunda yazılı ya da sözlü hatta işaretle dahi yapılabilir⁵². Bunlara, idarenin ilgililerin istekleri karşısında susması ya da hareketsiz kalması durumunu zimni red işlemi olarak kabul eden ve buna önemli hukuki sonuçlar bağlayan İYUK 10 uncu madde hükmünü de eklemek gerekmektedir. İYUK 10 uncu madde hükmüne göre kural olarak⁵³, “İlgililer, haklarında idari davaya

tarafından bugüne kadar değişik yasalarda ve yasa tasarılarında yapılan kayıtlı elektronik posta sistemleri ve e-tebligat ile ilgili düzenlemelerde değişik kurum ve kuruluşlara ikincil mevzuat yapma görevi verilmiş ve konuya bütüncül bir yaklaşımla yaklaşmamıştır. Bu sebeplerle bugüne kadar yapılan konuyla ilgili yasal düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesine ve gerekli değişikliklerin acilen yapılmasına, konunun teknik boyutuyla regülasyonlarını yapmak üzere Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun görevlendirilmesine, hukuki boyut açısından da koordinasyonu sağlayacak tek ve üst bir kurum belirlenmesine özellikle ve acilen ihtiyaç vardır düşüncesindeyiz.” bkz. TANRIKULU Cengiz; 2009; s. 331.

49 Yukarıda bkz. s. 1 ve 1 numaralı dipnot.

50 EREN Hayrettin; **E-Dönüşüm Sürecinde İdari İşlemler (Elektronik İdari İşlemler)**; Adalet Yayınevi; Ankara, 2010; s.171.

51 CANDAN Turgut; **İdari Yargılama Usulü Kanunu**; Mevzuat ve İçtihat Bakımından Güncelleştirilmiş 4. Baskı; Adalet Yayınevi; Ankara, 2011; s.145.

52 GÖZÜBÜYÜK A.Şeref/TAN Turgut; **İdare Hukuku, Cilt 2, İdari Yargılama Hukuku**; Güncelleştirilmiş 5. Bası; Turhan Kitabevi; Ankara, 2012; s. 455. Yazarlar, sözlü biçimde yapılan idari işleme örnek olarak 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun yasal olmayan yürüyüş ve toplantıların polis tarafından dağıtılmasına ilişkin hükmünü; işaretle yapılan idari işleme örnek olarak da, trafik polisinin trafik akışını düzenlemeye yönelik işaretlerini vermektedirler.

53 Kural, idarenin susması ya da hareketsiz kalması durumunun zimni red işlemi olarak kabul edilmesi olmakla birlikte; mevzuatta açıkça öngörülmesi durumunda idarenin susması ya da hareketsiz kalmasının zimni kabul işlemi olduğu yönünde düzenlemeler de bulunmaktadır. Örneğin, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun yapı kullanma iznine ilişkin 30 uncu madde hükmüne göre, “Yapı tamamen bittiği takdirde tamamının, kısmen kullanılması mümkün kısımları tamamlandığı takdirde bu kısımlarının kullanılabilmesi için inşaat ruhsatını veren belediye, valilik (...) bürolarından; 27 nci maddeye göre ruhsata tabi olmayan yapıların tamamen veya kısmen kullanılabilmesi için ise ilgili belediye ve valilikten izin alınması mecburidir. Mal sahibinin müracaatı üzerine, yapının ruhsat ve eklerine uygun olduğu ve kullanılmasında fen bakımından mahzur görülmediğinin tespiti gerekir. Belediyeler,

konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler. Altmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır. İlgililer altmış günün bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danıştaya, idare ve vergi mahkemelerine dava açabilirler.”

Belirttiğimiz anayasal ve yasal düzenlemelere bakıldığında, bireysel idari işlemlere karşı açılacak idari davalarda dava açma süresinin başlayabilmesi için işlemin ilgisine yazılı bildirim zorunludur diyebiliriz. Yazılı bildirim kuralının idare hukuku açısından önemi, ilgililerin dava açma haklarının korunmaya çalışılmasında bulunabilir. Gerçekten icrai nitelikte ve hukuka uygun olarak yapıldıkları kabul edilen idari işlemlere karşı en etkili koruma yolunun yargısal denetimle mümkün olduğu ve idari yargılama hukukunda dava açma süreleri hak düşürücü sürelerden kabul edildiği için, dava açma hakkının süresinde kullanılabilmesinin önemi de ortaya çıkmaktadır⁵⁴.

Bireysel idari işlemlerin ilgililerine duyurulmasında yazılı bildirim esas olmakla birlikte, mevzuatımızda bunun istisnaları da bulunmaktadır. Bunun en önemli istisnası olarak ilanen tebligata ilişkin hükümler gösterilebilir. Nitekim çeşitli kanunlarda da belirtildiği gibi⁵⁵, kendilerine tebligat yapılamayan, adresi bilinmeyen kişilere ilanen tebligat yapılabilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi ilgililere tebligat yapılması usul ve şartları 7201 sayılı Tebligat Kanunu ile buna dayanılarak çıkarılan ikincil mevzuat hükümlerinde yer almaktadır.

Danıştay da süreklilik arz eden içtihatlarında, yazılı bildirim önemini, kullandığı benzer ifadelerle tekrarlamaktadır. Danıştay'a göre, “2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanununun 7/1. maddesinde, Danıştay'da ve idare mahkemelerinde idari dava açma süresinin, kural olarak, altmış gün olduğu belirtilmiştir; Anayasanın 125. maddesinde ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 7. maddesinin 2/a bendinde de, idari işlemlere karşı açılacak davalarda sürenin, yazılı bildirim yapıldığı tarihi izleyen günden başlayacağı hükme bağlanmak suretiyle idari davalarda dava süresinin başlamasında “yazılı bildirim” in esas alınması öngörülmüştür. Anılan kural, yönetilenlere menfaatlerini ihlal eder nitelikteki işlemlerin idare tarafından açık ve anlaşılır bir biçimde duyurularak bir yandan onlara bu işlemlere karşı idari yollara veya dava yoluna başvurmaları konusunda inceleme ve düşünme imkanı sağlamak, öte yandan gereksiz, müphem ve mükerrer başvurulara meydan vermemek amacını taşımaktadır. Ancak bu kural idare mahkemesi hakiminin uygulamayı, uygulamanın sonuçlarını, dosyada mevcut bilgi ve dava konusu işlemin ve bununla ilgili diğer işlemlerin özelliğini değerlendirerek bunları yazılı bildirim karene olarak almasına ve belli bir tarihi yazılı bildirim yapıldığı en son tarih olarak kabul etmesine engel değildir.”⁵⁶*

valilikler (...) mal sahiplerinin müracaatlarını en geç otuz gün içinde neticelendirmek mecburiyetindedir. Aksi halde bu müddetin sonunda yapının tamamının veya biten kısmının kullanılmasına izin verilmiş sayılır.”

54 KAPLAN Gürsel; **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**; Turhan Kitabevi; Ankara, 2007; s. 135.

55 İlgili kanun hükümlerine örnek olarak, İdari Yargılama Usulü Kanunu madde 7/3-4; Vergi Usul Kanunu madde 103; Kamulaştırma Kanunu madde 10/2 gösterilebilir.

56 Danıştay 5. Dairesi; 11.06.2004; E. 2003/5993- K. 2004/2832; Danıştay Kararları Dergisi, Sayı: 6; www.danistay.gov.tr (erişim tarihi: 10.12.2012) Ayrıca benzer kararlar için aynı sayfadan bkz. Danıştay 5. Dairesi;

Nitekim bir başka kararında ise Danıştay, "idari işlemin yazılı bildirimine ilişkin belgenin bulunmaması halinde işlemin uygulanması, uygulamanın sonuçları, konuyla ilgili diğer işlemlerin değerlendirilerek yazılı bildirimine karine alınması ve bunun yazılı bildirim yapıldığı tarih olarak kabulüne engel değildir. Ancak; idari işlem tesis edilmeden işlemin ilgiliye yazılı bildirimimin yapıldığının kabul edilmesine ya da işlemin öğrenildiğinin kabulüne olanak bulunmamaktadır. Öte yandan, 2577 sayılı Kanununun 20. maddesinin 1. bendinde de; Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinin bakmakta oldukları davalara ait her çeşit incelemeleri kendiliklerinden yapacakları kuralına yer verilmiştir. İdari Yargılama Usulü Kanununun sözü edilen bu maddesi ile idari yargılama hukukunda re'sen araştırma ilkesinin benimsendiği, bu ilke ile mahkemelere uyumsuzluğun çözümünde her türlü evrak, bilgi ve belgeyi isteyebilme yetkisinin verildiği görülmektedir. Re'sen araştırma ilkesi, bir taraftan yargılamada, göz önüne alınması gereken kamu düzenine ilişkin hususlarda mahkemenin sağlıklı bir sonuca ulaşabilmesi, bir taraftan da idari yargı denetiminin bir hukuka uygunluk denetimi olması ve herhangi bir işlem veya eylemin hukuka uygun olup olmadığının bazen kapsamlı bir araştırma ve incelemeyi gerektirebilmesi nedeniyle önemli bir ilkedir" diyerek sürelerin kamu düzeninden olduğunu; re'sen araştırma ilkesinin sürelerde de uygulandığını vurgulamaktadır⁵⁷.

2011 yılında 6099 sayılı Kanun ile Tebligat Kanunu'nda yapılan değişikliklerle yazılı bildirim ve ilan tebligatının hüküm ve sonuçlarına sahip elektronik tebligat ile elektronik ortamda yapılacak ilan mevzuatımıza girmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, 6099 sayılı Kanun ile Tebligat Kanunu'na eklenen 7/a maddesi ile hukukumuza giren elektronik tebligatın gerçek kişiler ve sermaye şirketleri bakımından farklı hükümleri bulunmaktadır. Gerçek kişilere elektronik tebligat yapılması zorunluluğu bulunmayıp, bunların tercihine bırakılmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkra hükmüne göre ise, sermaye şirketlerine elektronik tebligat yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Yine 6099 sayılı Kanun ile Tebligat Kanunu'nun 29 uncu maddesinin 1 inci fıkrasının ilk bendine eklenen elektronik ortamda yapılacak ilanlara ilişkin hükme göre, elektronik ortamda yapılacak ilan, tebliğ yapacak merciin internet sayfasından ayrıca yapılabileceği anlaşılmaktadır.

Elektronik tebligatın hüküm ve sonuçlarıyla bağlantılı bir diğer konu da, elektronik tebligata bağlı iradenin varlığına işaret eden elektronik imza meselesidir. Gerçekten 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na göre⁵⁸, güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı sonucu doğuracaktır⁵⁹. Elektronik imza kullanımı içinse, elektronik sertifika hizmet sağlayıcısından bir elektronik sertifika temin edilmelidir. Nitekim Danıştay da 2011 yılından sonra verdiği çeşitli kararlarında, elektronik imzanın elle atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğurduğuna ve elektronik imza ile imzalanmış olan mahkeme kararının ayrıca ıslak imza ile imzalanmamış olmasının giderilmesi gereken bir eksiklik

09.10.2001; E. 2001/194- K. 2001/3380; Danıştay 8. Dairesi; 30.03.2000; 1999/3912- K. 2000/2438.

57 Danıştay 12. Dairesi; 06.02.2006; E. 2005/6399- K. 2006/220; Danıştay Dergisi, Sayı: 115; www.danistay.gov.tr (erişim tarihi: 10.12.2012)

58 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu- Güvenli elektronik imzanın hukukî sonucu ve uygulama alanı Madde 5/1- Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğurur.

59 Konuyla ilgili açıklamalar için bkz. YAYLA Yıldızhan; **İdare Hukuku**; 1. Bası; Beta; İstanbul; Eylül 2009; s.129-130.

olarak görülmediğine⁶⁰ karar vermektedir. Ancak yine 5070 sayılı Kanun'a göre, kanunların resmi şekil veya özel bir usul öngördüğü hukuki işlemlerin⁶¹ elektronik imza ile gerçekleştirilemeyeceğinin hüküm altına alındığını belirtmek gerekmektedir.

Tebliğat Kanunu ve ilgili mevzuat dışında, idari işlemlerin ilgililerine elektronik yolla bildirimini esasen idare hukuku mevzuatında yeni değildir. İdare hukuku ile ilgili yasal düzenlemelerde aşağıda yer vermeye çalışılan çeşitli örneklerde de görüleceği üzere, idarenin işlemlerinin ilgililerine elektronik yolla bildirilebileceğine ilişkin hükümlere rastlanmaktadır.

Bunlara örnek olarak 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun verilebilir. Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun'a göre,⁶² menkul malların haczi ve satışı (madde 77), üçüncü şahıslardaki menkul malların, alacak ve hakların haczi (madde 79) ile gayrimenkul malların ve gemilerin haczinde (madde 88) *"tahsil dairelerince düzenlenen haciz bildirimleri, alacaklı tahsil dairelerince ya da alacaklı amme idaresi vasıtasıyla, posta yerine elektronik ortamda tebliğ edilebilir ve bu tebligata elektronik ortamda cevap verilebilir. Elektronik ortamda yapılacak tebliğe ve cevapların elektronik ortamda verilebilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir."*

Yine 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu⁶³na göre aday, istekliler ve istekli olabileceklere yapılacak her türlü bildirim ve tebligatların elektronik ortamda yapılması mümkündür. Buna göre, aday, istekliler ve istekli olabileceklere yapılacak her türlü bildirim ve tebligatlarda (madde 65) *"idareler veya Kurum tarafından elektronik ortamda veya faks ile yapılan tebligatlar ile çerçeve anlaşmaya dahil olan istekliler tarafından elektronik ortamda sunulan fiyat tekliflerinin aynı gün teyit edilmesi zorunludur. Elektronik ortamda veya faks ile yapılan bildirimlerde bildirim tarihi tebliğ tarihi sayılır."*

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun⁶⁴un 32 nci madde hükmüne göre, *"Üst Kurul tarafından verilen uyarı kararları, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun Üst Kurula bildirdiği elektronik posta adresine gönderilmek suretiyle tebliğ edilir. Üst Kurula bildirilen elektronik posta adresinde değişiklik yapılmasına rağmen bu değişiklik Üst Kurula bildirilmediği takdirde, önceki adrese yapılan tebligat yapılmış sayılır."* Yine aynı kanunun 47 nci madde hükmünde 6112 sayılı Kanun'a göre yapılacak tebligatlar hakkında 7201 sayılı Tebliğat Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Hakkında Kanun⁶⁵un 100 üncü madde hükmüne göre ise, *"Kurum, bu Kanun gereği verilecek her türlü belge veya bilginin*

60 Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu; 12.12.2012; E. 2012/327- K. 2012/429; www.danistay.gov.tr (erişim tarihi: 03.01.2014)

61 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu- Madde 5/2- Kanunların resmî şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukukî işlemler ile teminat sözleşmeleri güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez.

62 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 28.07.1953- Sayı: 8469.

63 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 22.01.2002- Sayı: 24648.

64 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 03.03.2011- Sayı: 27863.

65 Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 16.06.2006- Sayı: 26200.

internet, elektronik ve benzeri ortamda gönderilmesi hususunda, gerçek ve tüzel kişileri zorunlu tutmaya, Kuruma verilmesi gereken her türlü belge, bildirme ve taahhütnameyi diğer kamu idarelerine ait formlarla birleştirmeye, söz konusu belgeleri kamu idarelerinin internet ve elektronik bilgi işlem ortamından almaya, bu idarelere yapılacak bildirimleri Kuruma verilmiş saymaya, bu Kanunun uygulaması ile ilgili işveren, sigortalı ve diğer kurum, kuruluş ve kişilerin talepleri üzerine veya re'sen düzenleyeceği her türlü bilgi ve belgeyi bilgi işlem ortamında oluşturmaya, bu şekilde hazırlanacak olan bilgi ve belgelerin sadece internet ve benzeri iletişim ortamından ilgili kişilere verilmesini kararlaştırmaya yetkilidir. Elektronik ortamda hazırlanacak bilgi ve belgeler adli ve idari makamlar nezdinde resmi belge olarak geçerlidir.” Dikkat edilecek olursa, bu hüküm kapsamının genişliği ve Tebligat Kanunu'nda yer verilmediği halde gerçek ve bütün tüzel kişilere elektronik tebligat yapılmasını zorunlu hale getirmek konusunda Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'nu yetkilendirmesi dolayısıyla eleştiriye açıktır.

Elektronik tebligat uygulamasının tüm bu bilgiler ışığında değerlendirilmesinin yapılması önemlidir. İdari işlemlerde şekil, işlemin temelinde yer alan iradenin dış dünyaya yansıma biçimi ve yapılmasında izlenmesi gereken yolları anlatmaktadır. Ayrıca daha önce de ifade etmeye çalıştığımız gibi, idari işlemlerin yürürlüğe girebilmesi ve başvuru yollarının kullanılabilmesi için ilgililerine duyurulması gerekmektedir. Bugün yazılı bildirim yanında idari işlemler elektronik tebligat yoluyla da ilgililerine duyurulabilmektedir. Ancak çalışmamızda her ne kadar meseleyi doğrudan tartışan bir Danıştay kararına rastlanılmamış olsa da doktrindeki eleştirileri dikkate almak gerekmektedir.

IV. Sonuç

Tebliğat Kanunu'nun genel kanun niteliği dolayısıyla 6099 sayılı Kanun'la değişik hükümlerinden elektronik tebligata ilişkin olanlarının idare hukuku açısından irdelenmesi gerekmektedir. Elektronik tebligatın idare hukuku ve idari yargılama hukuku bakımından önemli sonuçları yanında eleştiriye açık birtakım yönleri de bulunmaktadır.

Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi özel hayatın gizliliği, adil yargılanma hakkı gözetilerek veri güvenliğinin sağlanmasıdır. Tebligat Kanunu'nda yer almasa da, elektronik yolla iletişime yer veren hukuki düzenlemelerde birtakım ilke ve kurallar⁶⁶ sıralanmakla birlikte, bunların nasıl korunacağına ilişkin teknik veri ya da altyapı bilgileri tam değildir. Elektronik veri sisteminin güvenliği teknik altyapı kadar, bu yapıyı kurarak verilerin korunmasını sağlayacak nitelikli personelin mevcudiyetine de bağlıdır.

Elektronik tebligat uygulamasına ilişkin önemli bir diğer husus ise, hukuki düzenlemelerdeki dağınıklığın mevzuat değişikliği ile giderilmesi gerektiğidir. Kanaatimizce bu dağınıklığın giderilmesinde genel bir idari usul kanununun çıkarılması yardımcı olabilecektir.

Yukarıda yer verdiğimiz gibi, Tebligat Kanunu'nda zorunluluk olarak düzenlenmediği

⁶⁶ Söz konusu ilkelere yer veren düzenlemelere örnek olarak, Elektronik İmza Kanunu'nun Bilgilerin Korunması başlıklı 12 nci maddesi ile Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in ilkeler başlıklı 5 inci maddesi gösterilebilir.

halde, 5510 sayılı Kanun'un 100 üncü madde hükmünde düzenlenen SGK'nın göndereceği her türlü belge veya bilginin internet, elektronik ve benzeri ortamda gönderilmesi hususunda, gerçek ve tüzel kişileri zorunlu tutabilme yetkisinin değiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu madde açıkça 7201 sayılı Kanun'un 7/a maddesiyle çelişmektedir. Ayrıca herhangi bir tereddüt oluşmaması için varsa mevzuatta benzeri değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Ayrıca Elektronik Tebligat Yönetmeliği ile ilgili doktrinde yapılan eleştirilere de yer verilmelidir. Bu eleştirilerden özellikle ikisi, idari yargılama hukukunda sürelerin hak düşürücü süre niteliğinde kabul edilmesi dolayısıyla önemlidir.

Söz konusu görüşe göre, Yönetmeliğin 13 üncü maddesinin 8 inci bendindeki⁶⁷ *"ölüm, cezaevine girme, askerlik hizmeti gibi sebeplerle"* ifadesine ek olarak *"ve diğer zorunlu sebeplerle"* ifadesinin elektronik tebligat hizmetinden yararlanamayacak kişiler için oluşabilecek mağduriyetlerinin önüne geçilebilmesi için eklenmesi; yine Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin 3 üncü bendine⁶⁸ elektronik tebligat yapılması durumunda, tebligatın yapılmış sayılacağı günün resmi tatile denk gelmesi halinde sürenin başlangıç tarihinin belirli bir süre daha uzamasına yer verilmesi gerekmektedir.⁶⁹

Teknoloji ve elektronik iletişimdeki gelişmelerden bütün hukuk dallarının dolayısıyla hukuki düzenlemelerin ve uygulamanın etkilenmesi kaçınılmazdır. Ancak çalışmamızda yer vermeye çalıştığımız hususlara özellikle bu gelişmenin avantajlarından yararlanabilmek, dezavantajlarını ise yaşamamak için dikkat edilmeli; konuyla ilgili tartışma ve çalışmalara olabildiğince yer verilmelidir.

67 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, Elektronik tebligat hizmetinin kullanıma kapatılması- Madde 13/ (8) Ölüm, cezaevine girme, askerlik hizmeti gibi sebeplerle elektronik tebligat hizmetinden yararlanma imkanı ortadan kalkmış ancak tebligat çıkarmaya yetkili merciler nezdindeki işlemlerinde elektronik tebligat adresini bildirmiş olan muhatabın, elektronik tebligat adreslerinin kullanıma kapatılması veya askıya alınması işlemi ilgili kurumlar ile İdarenin sistemi arasında sağlanacak entegrasyon çerçevesinde otomatik olarak yapılabilir. Tüzel kişiliğin sona ermesi ve benzeri sebeplerle elektronik tebligat hizmetinden yararlanma imkanı ortadan kalkmış olan tüzel kişi muhatabın, elektronik tebligat adresinin kullanıma kapatılması konusunda da bu fıkra hükümleri uygulanır.

68 Elektronik Tebligat Yönetmeliği, İdare tarafından elektronik tebligatın alınması ve muhataba iletilmesi- Madde 9/ (3) Elektronik yolla tebligat, muhatabın elektronik tebligat adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda yapılmış sayılır.

69 BÖRÜ Levent; "Elektronik Tebligat Yönetmeliği Taslağı'na İlişkin Kısa Bir Değerlendirme"; **Ankara Barosu Dergisi**; Sayı: 2012/2; s. 406- 407.

KAYNAKÇA

- AUTIN Jean-Louis/RIBOT Catherine; **Droit administratif général**; 5e édition; LexisNexis; 2007.
- BÖRÜ Levent; "Elektronik Tebligat Yönetmeliği Taslağı'na İlişkin Kısa Bir Değerlendirme"; **Ankara Barosu Dergisi**; Sayı: 2012/2; s. 403-410.
- CANDAN Turgut; **İdari Yargılama Usulü Kanunu**; Mevzuat ve İçtihat Bakımından Güncelleştirilmiş 4. Baskı; Adalet Yayınevi; Ankara, 2011.
- Danıştay 12. Dairesi; 06.02.2006; E. 2005/6399- K. 2006/220; Danıştay Dergisi, Sayı: 115; www.danistay.gov.tr; (erişim tarihi:10.12.2012).
- Danıştay 5. Dairesi; 09.10.2001;E.2001/194- K. 2001/3380; www.danistay.gov.tr (erişim tarihi:10.12.2012).
- Danıştay 5. Dairesi; 11.06.2004; E. 2003/5993- K. 2004/2832; Danıştay Kararları Dergisi, Sayı: 6; www.danistay.gov.tr ; (erişim tarihi:10.12.2012).
- Danıştay 8. Dairesi; 30.03.2000; 1999/3912- K. 2000/2438; www.danistay.gov.tr ; (erişim tarihi:10.12.2012).
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu; 12.12.2012; E. 2012/327- K. 2012/429; www.danistay.gov.tr ; (erişim tarihi:03.01.2014).
- DELİDUMAN Seyithan; **Tebligat Hukuku Bilgisi**; 2. Baskı; Yetkin Yayınları; Ankara, 2011.
- EREN Hayrettin; **E-Dönüşüm Sürecinde İdari İşlemler (Elektronik İdari İşlemler)**; Adalet Yayınevi; Ankara, 2010.
- EUROPEAN COMMISSION MEMO**; IP/12/558; "Electronic identification, signatures and trust services: Questions & Answers";http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-403_en.htm; Brüksel; (erişim tarihi:04.06.2012).
- GÖZÜBÜYÜK A. Şeref/TAN Turgut; **İdare Hukuku, Cilt 1, Genel Esaslar**; Güncelleştirilmiş 8. Baskı; Turhan Kitabevi; Ankara, 2011.
- GÖZÜBÜYÜK A.Şeref/TAN Turgut; **İdare Hukuku, Cilt 2, İdari Yargılama Hukuku**; Güncelleştirilmiş 5. Baskı; Turhan Kitabevi; Ankara, 2012.
- GÜNDAY Metin; **İdare Hukuku**; Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı; İmaj Yayınevi; Ankara, 2011.
- KAPLAN Gürsel; **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**; Turhan Kitabevi; Ankara, 2007.
- KAPLAN Yavuz; "Avrupa Tebligat Hukukundaki Gelişmeler, Düzenleme Çalışmaları Açısından Almanya Örneği ve Türk Hukuku"; **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**; C.52, Sa. 3; 2003; s. 199-227.
- ÖZEKES Muhammet; **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**; Yetkin Yayınları; Ankara, 2003.
- TANRIKULU Cengiz; "Türk ve Avusturya Hukukunda Elektronik Tebligat"; **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**; Sayı: 85; 2009; s. 315-331.
- TÖZÜNER Özlem; "Elektronik Tebligatın Kalitatif Yöntemle İncelenmesi"; **Ankara Barosu Dergisi**; Yıl: 69, Sayı: 2011/4; s. 139-159.
- YAYLA Yıldızhan; **İdare Hukuku**; 1. Baskı; Beta; İstanbul; Eylül 2009.
- YILMAZ Ejder/ÇAĞLAR Tacar; **Tebligat Hukuku**; Genişletilmiş 5. Baskı; Yetkin Yayınları; Ankara, 2007. http://www.btk.gov.tr/bilgi_teknolojileri/kayitli_elektronik_posta/index.php;(erişim tarihi:27.12.2012). <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariyasamaları/Gorus/Yonetmelik/Elektyonet.pdf>;(erişim tarihi:14.09.2012).
- <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss474.pdf> ; 01.10.2012.
- <https://www.eid-stork.eu> ; (erişim tarihi:25.12.2012).

